

DOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2023.11.2>
УДК 336.2

Тетяна Михайлівна ШУЛЬГА

к.ю.н., доцент кафедри, Національний Юридичний Університет ім. Ярослава Мудрого
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8223-5812>
e-mail: t.m.shulga@nlu.edu.ua

Максим Владиславович СІКУН

студент, Національний Юридичний Університет ім. Ярослава Мудрого
ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-8636-918X>
e-mail: 7950864@gmail.com

Інна Олексіївна БЕЗРУЧКО

студентка, Національний Юридичний Університет ім. Ярослава Мудрого
ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-4451-1056>
e-mail: bez.inna2007@gmail.com

СУЧАСНЕ ОПОДАТКУВАННЯ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО РОЗВИТКУ

Статтю присвячено висвітленню поточного стану речей з оподаткування операцій, пов'язаних із обігом віртуальних активів, а також перспектив розвитку цього інституту. У роботі ключову роль приділено тим податковим правовідносинам, в яких платником податку постає фізична особа. Окрім оподаткування операцій з обміну віртуального активу на грошовий еквівалент, в роботі міститься аналіз чинного законодавства на предмет оподаткування інших операцій з віртуальними активами, таких як обмін одних активів на інші, майнінг тощо.

Ключові слова: податкова система, оподаткування, оподаткування віртуальних активів, оподаткування криптовалюти, податок на доходи фізичних осіб

ВСТУП

Категорія віртуальних активів набула поширеного застосування нещодавно, проте на сьогодні вже є достатня кількість відомостей, які свідчать про те, що нехтувати встановленням її нормативно-правового невідгідно як державі, так і громадянам. Враховуючи останні тенденції запровадження правового регулювання ринку віртуальних активів на регіональних (ЄС) та національних рівнях (США, Канада, Китай), можна зробити висновки, що запроваджувати правові механізми для цієї галузі економіки ще не пізно, проте відтермінування реалізації правового поля в цій сфері врешті-решт не призведе до позитивних наслідків.

Так, згідно з дослідженням Ukraine Economic Outlook у період 2016-2022 рр. Україна недоотримала 48,8 млрд дол. США (приблизні доходи громадян та компаній у секторі віртуальних активів) до ВВП саме через відсутність правового регулювання та тінізацію сектору, водночас найбільші втрати припали на 2017 р. та 2020 р., у періоди яких прямі доходи населення на вкладах у віртуальні активи, майнінгу тощо склали 38,1 млрд [1]. Водночас потенційні податкові надходження, які не потрапили в державний бюджет склали приблизно 4,1 млрд дол. США за 6 років [1]. Для порівняння за 2022 р. загальні податкові надходження в державний бюджет склали приблизно 18,1 млрд дол. США (698,7 млрд грн) [2].

МЕТА роботи – визначення якомога більш ефективних підходів оподаткування віртуальних активів, які забезпечать свідому кооперацію держави та громадян у контексті сплати обов'язкових платежів до державного бюджету. Додаткова мета роботи полягає у виявленні недоліків та прогалин у законодавчій базі, які не дають змоги належно здійснювати оподаткування з віртуальних активів станом на сьогодні.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Перед тим як досліджувати аспекти та перспективи розвитку оподаткування віртуальних активів, необхідно приділити увагу різноманітності підходів до визначення цього поняття. Хронологічно перше закріплення визначення в українському законодавстві міститься у ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», відповідно до якого під віртуальним активом розуміється цифрове вираження вартості яким можна торгувати у цифровому форматі або переказувати і яке може використовуватися для платіжних або інвестиційних цілей [3].

Слід зауважити, що таке розуміння поняття доречне саме в цілях запобігання та протидії легалізації доходів, протидії фінансуванню тероризму та інших закріплених у преамбулі цього Закону цілях. А от стосовно визначення, яке було б близьким до цілей оподаткування, його можна знайти в Законі України «Про віртуальні активи» (не набрав чинності, прийнято 17.02.2022). Згідно з його положеннями віртуальний актив – нематеріальне благо, що є об'єктом цивільних прав, має вартість та виражене сукупністю даних в електронній формі. Наявність та оборотоздатність віртуального активу забезпечується системою забезпечення обороту віртуальних активів. Віртуальний актив може посвідчувати майнові права, зокрема права вимоги на інші об'єкти цивільних прав [4].

Стосовно теоретичного підходу до визначення поняття, вважаємо доречним системний підхід С.О. Грицяя, який стверджує, що віртуальний актив це нематеріальне благо, що є об'єктом цивільних прав, має вартість та виражене сукупністю даних в електронній формі, розподіляється на забезпечений та незабезпечений віртуальний актив [5].

Деякі підходи до визначення поняття у своїх працях

наводили А.А. Кудь, М.П. Кучерявенко, Є.М. Смичок, які розкривали його окремо як різновид коштів, засіб обігу та одиницю вартості, віртуальну валюту (різновид валютних цінностей), цінний папір, майно, речі, а також угоду [6]. Таке різноманіття підходів підтверджує тезу про складну природу віртуальних активів.

Зараз Комітетом Верховної Ради України (ВРУ) з питань фінансів, податкової та митної політики за участі Міністерства фінансів України, Міністерства цифрової трансформації України, ДПС та представників бізнес-спільноти опрацьовуються зміни до Податкового кодексу України (ПКУ) у частині оподаткування операцій з віртуальними активами, про що свідчать неодноразові реєстрації протягом року законопроектів, що покликані регулювати пов'язані суспільні відносини. Зокрема останній такий законопроект зареєстровано у ВРУ 07.11.2023 р. [7].

Стосовно підходів до оподаткування операцій з віртуальними активами, зарубіжне дослідження пропонує їх три групи: перший можливий варіант – оподатковувати такі операції податком на доходи; друга концепція передбачає оподаткування податком на додану вартість або податком з продажу; остання група охоплює можливі альтернативні підходи, такі як, наприклад, оподаткування добутої в результаті розрахункової діяльності комп'ютера криптовалюти екологічним податком [8]. У межах цієї роботи розглядатиметься перший варіант запропонованої класифікації.

РЕЗУЛЬТАТИ

Відповідно до п. 22.1 ст. 22 ПКУ об'єктом оподаткування можуть бути майно, товари, дохід (прибуток) або його частина, обороти з реалізації товарів (робіт, послуг), операції з постачання товарів (робіт, послуг) та інші об'єкти, визначені податковим законодавством, з наявністю яких податкове законодавство пов'язує виникнення у платника податкового обов'язку.

Виділення майна як об'єкта оподаткування вимагає деталізації його за окремими видами податків, як правило, за рахунок перерахування тих видів майнових об'єктів, наявність яких у платника передбачає реалізацію податкового обов'язку. Товар як об'єкт оподаткування передбачає специфічну підставу для виникнення податкового обов'язку. Йдеться про те, що з метою оподаткування передусім важливо визначити саме вартість товару або оборот від реалізації товарів. ПКУ не відносить віртуальні активи до наявних переліків майна, а також не передбачає порядок визначення їх вартості як товару [9]. Ці обставини унеможливають ототожнення віртуальних активів з обома категоріями об'єктів.

Вирішуючи питання оподаткування віртуальних активів, вважаємо доречніше використовувати дохід як один з видів об'єктів оподаткування. Оподаткуванню доходів фізичних осіб присвячено розд. IV ПКУ, згідно з п. 163.1 ст. 163 якого об'єктом оподаткування для резидента є загальний місячний (річний) оподатковуваний дохід, доходи з джерела їх походження в Україні, які остаточно оподатковуються під час їх нарахування (виплати, надання) та іноземні доходи – доходи (прибуток), отримані з джерел за межами України.

У п. 164.2.20 ст. 164 зазначено, що до загального місячного (річного) оподаткованого доходу платника податку включаються зокрема «інші доходи». Це єди-

ний вид оподаткованого доходу, до якого можна віднести пов'язані з віртуальними активами надходження відповідно переліку в п. 164.2. Також за певних обставин, такий дохід можна віднести до категорії іноземних доходів.

Державна податкова служба (ДПС) України в індивідуальній податковій консультації №3436/ПК/99-00-24-03-09 від 06.10.2023 р. у відповіді на запитання громадянина про порядок оподаткування доходів, отриманих від продажу віртуальних активів дійшла такого висновку: «Дохід, отриманий фізичною особою від продажу криптовалюти (віртуального активу) включається до загального річного оподаткованого доходу як іноземний дохід, якщо джерело виплати цього доходу є іноземним, або як інший дохід, якщо виплата доходу здійснюється фізичною особою резидентом на території України» [10].

Схожого висновку дійшла ДПС у відповіді на індивідуальну консультацію, на яку в своїй роботі посилався О. Бугай [11]. Контролюючий орган дійшов висновку, що фізична особа, яка здійснює продаж віртуальних активів, тобто здійснює їх обмін на фіатні кошти, повинна сплатити податок на доходи фізичних осіб та військовий збір, що загалом становить 19,5 % від усієї суми, бази оподаткування [12].

Відповідь органу є цілком логічною та зрозумілою, обґрунтованою нормами законодавства, проте ми не можемо повністю погодитися з таким підходом. У п. 4.1.6 ст. 4 ПКУ закріплено такий принцип податкового законодавства України, як соціальна справедливість, який розкривається в якості «установлення податків та зборів відповідно до платоспроможності платників податків». В.О. Рядінська звертає увагу на особливість визначення соціальної справедливості через поняття «платоспроможність». У контексті дослідження соціальної справедливості під час оподаткування доходів фізичних осіб вона звертає увагу на те, що одним з аспектів, що визначає сутність платоспроможності, є встановлення податків і зборів залежно від доходів фізичних осіб, що забезпечує можливість платника податку сплачувати їх, реалізація якого полягає у введенні в систему оподаткування податку на доходи фізичних осіб [13].

Вважаємо, що тоді, коли ми оподатковуємо операцію з продажу віртуальних активів на загальних підставах, визначених ПКУ для податку на доходи фізичних осіб, відбувається порушення зазначеного принципу. Для обґрунтування власної позиції, доведеться звернутися до практичного прикладу. Отже, з метою отримання доходу або з іншою метою власник віртуального активу може здійснити операції з його набуття/відчуження декілька разів за день. Власник активу має на руках грошові кошти в сумі, яка дорівнює 1 неоподаткованому мінімуму доходів громадян (н.м.д.г.), а ціна на віртуальний актив протягом доби є сталою – 1 н.м.д.г. Платник податку купує цей актив на всі свої грошові активи (1 н.м.д.г.), потім продає, і повторює цей цикл 10 разів за добу. Водночас з кожного продажу віртуального активу, керуючись поясненнями ДПС, платник податку сплачує сумарно 19,5 % від отриманого доходу (не від інвестиційного прибутку). В результаті, платник податку залишається з грошовими активами на 1 н.м.д.г., а також має заборгованість перед ДПС за несплачений податок на доходи фізичних осіб та військовий збір у розмірі 1,95 н.м.д.г.

Наскільки такий підхід до обчислення розміру податку відповідає принципу соціальної справедливості в практично-правовому полі, може вирішити тільки суд, проте подібних спорів між фізичними особами та податковими органами судові органи поки не розглядали. Але вважаємо, що в такій ситуації суд погодиться з позицією платника податку, який може вимагати визнання нарахованого йому податкового обов'язку не законним з підстав порушення загальних засад оподаткування.

Окрім операції з обміну віртуального активу на грошові кошти, є й інші можливі варіанти поведінки, які в результаті можуть призвести до формування «іншого доходу» у криптовалюти. Наприклад, майнінг, суть якого полягає у видобутку криптовалюти за допомогою спеціального обладнання [14], або стейкінг – спосіб отримання пасивного доходу від криптовалют, що працюють на алгоритмі консенсусу Proof-of-Stake (PoS) та його різновидах.

ПКУ у п. 164.4 ст. 164 закріплює, що під час нарахування (отримання) доходів, отриманих у вигляді валютних цінностей або інших активів (вартість яких виражена в іноземній валюті або міжнародних розрахункових одиницях), такі доходи перераховуються у гривні за валютним курсом Національного банку України (НБУ), що діє на момент нарахування (отримання) таких доходів. Проблемним питанням є віднесення віртуального активу, який не отримав свого правового статусу в податковому законодавстві, до категорії «інших активів».

Велика Українська Енциклопедія визначає поняття активів як власність фізичних та юридичних осіб у вигляді рухомого й нерухомого майна, землі, лісових угідь, запасів корисних копалин, інших цінностей, що мають грошову вартість і використовуються їх власниками для виплати своїх зобов'язань іншим фізичним чи юридичним особам [15].

У своїй інформаційній публікації від 31.10.2022 Головне управління ДПС в Івано-Франківській області зазначило, що визначення «грошові активи фізичної особи» не охоплює віртуальні активи – як цифрове вираження вартості, яким можна торгувати у цифровому форматі або переказувати і що може застосовуватися для платіжних або інвестиційних цілей [16]. У п. 164.3 ст. 164 ПКУ зазначено, що під час визначення бази оподаткування враховуються всі доходи платника податку, отримані ним як у грошовій, так і негрошовій формах.

Під час нарахування (надання) доходів у будь-якій негрошовій формі базою оподаткування є вартість такого доходу, розрахована за звичайними цінами, правила визначення яких встановлено згідно з ПКУ, помножена на коефіцієнт, який обчислюється за певною формулою (п. 164.5). Проте правил визначення звичайних цін для віртуальних активів у ПКУ немає, що унеможливує визначення бази оподаткування такого об'єкта.

Ще один вид діяльності, який може призвести до формування доходу у вигляді віртуального активу є діяльність з обміну одного віртуального активу з метою провести зворотну операцію в майбутньому, заробивши на різниці ринкових курсів. У цьому разі, так само як і в попередньому, відповідно до п.п. 164.3, 164.4 та 164.5 ст. 164 ПКУ вирішення питання визначення бази оподаткування заходить у глухий кут.

Ця прогалина є досить суттєвою, адже на сьогодні

обмін зароблених (будь-яким шляхом) віртуальних активів на грошові активи не є самоціллю. Хоча у своїй спільній заяві від 30.11.2017 НБУ разом із Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку і Національною комісією, що здійснює регулювання у сфері ринків фінансових послуг, зазначили, що складна правова природа криптовалют не дає змоги визнати їх ані грошовими коштами, ані валютою і платіжним засобом іншої країни, ані валютною цінністю, ані електронними грошима, ані цінними паперами, ані грошовим сурогатом [17], на сьогодні в Україні на практиці зустрічаються випадки здійснення розрахунків між фізичними особами та суб'єктами господарювання у віртуальних активах, незважаючи на встановленні законодавством заборони.

Наприклад, у 2022 р. група компаній, що спеціалізуються на торгівлею побутової техніки, відкрито заявила про початок здійснення розрахунків у віртуальних активах [18]. Якщо такі процеси відбуваються у сфері господарювання, то доводити їх відсутність у приватно-економічному просторі, мабуть, недоречно. Звертаємо увагу, що для здійснення таких розрахунків, як правило, застосовують такий вид віртуальних активів, як «стейбл-коїни», основна ідея яких полягає в тому, що вони повинні бути стійкими до коливань ціни, тобто їх вартість повинна бути прив'язана до ціни певного активу (наприклад, до ціни дол. США або золота) [19].

Законом України №3320-ІХ від 10.08.2023 внесено вагомні зміни до Цивільного кодексу України (ЦКУ). Останній доповнено ст. 179¹, яка розкриває поняття цифрової речі як блага, що створюється та існує виключно у цифровому середовищі та має майнову цінність, а ч. 2 статті фактично прирівняла правовий статус цифрової речі до матеріальної (за винятком визначених законом випадків) [20]. Вважаємо, що оновлена редакція ЦКУ впроваджує оберт віртуальних активів у цивільно-правове поле, визначивши їх правовий статус – як об'єктів цивільного правовідношення. Відтепер такий актив може бути предметом договорів купівлі-продажу, його різновидів (наприклад міни) та інших.

ПКУ у ст.ст. 172 та 173 визначає порядок оподаткування доходів рухомого та нерухомого майна. До рухомих речей ЦКУ відносить ті, які можна вільно переміщувати у просторі. Але деякі параметри класифікації речей, які застосовуються у реальному світі, є нечастосовними до віртуальних речей, адже, наприклад, віртуальні речі неможна поділити на рухомі та нерухомі, а їх родовий характер є відносним, оскільки вони певним способом відображаються у базі даних як відповідний код тощо [21]. Відсутність правового регулювання цього аспекту в податковому законодавстві зумовлює неможливість застосування 5 % ставки, що передбачено ст. 173 ПКУ, в разі укладення договорів купівлі-продажу або міни стосовно віртуальних активів.

Підводячи проміжний підсумок, можна сказати, що на сьогодні у сфері оподаткування віртуальних активів чіткого закріплення податкового обов'язку немає. Однак національний законодавець, хоча й із запізненням, спричиненим, зокрема й початком повномасштабних військових дій, але все ж таки проявляє активність, розробляючи методики оподаткування й оформлюючи їх у законопроекти.

Одним з таких є проєкт Закону України №10225 від

07.11.2023 р. «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо врегулювання обороту віртуальних активів в Україні». У чому ж полягають запропоновані зміни? Основні новели: по-перше, тлумачення поняття «віртуальних активів» у цілях ПКУ буде тотожним тлумаченню, закріпленому в Законі України «Про віртуальні активи», який набере чинності разом з внесенням змін до ПКУ. По-друге, дохід від відчуження віртуальних активів стане складником отриманого доходу з джерелом його походження як в Україні, так і за її межами. По-третє, базою оподаткування стає саме інвестиційний прибуток, тобто позитивна різниця між отриманими доходами від продажу активу та витрати на його придбання.

Характеризуючи детальну регламентацію процедури оподаткування, можна відзначити привабливі пропозиції до вирішення проблем, згаданих у цій роботі: так, продажем віртуальних активів пропонується вважати продаж віртуальних активів за грошові кошти, обмін одних віртуальних активів на інші, а також будь-які інші операції з віртуальними активами, за результатами здійснення яких відбувається перехід права власності на віртуальні активи. Останній варіант є доволі конкретним та всеохопним, адже фактично прирівнює до продажу віртуальних активів велику кількість видів можливої фактичної поведінки платника податку. У таких випадках дохід визначатиметься з ціни, зазначеної в договорі, але не нижче ринкової вартості.

Стосовно визначення витрат, законопроект залишає місце для маневру Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку та НБУ, які мають затвердити перелік витрат, що враховуватимуться під час здійснення операцій з активами, а також документів, які підтверджуватимуть доходи або витрати за операціями. Цей перелік, наприклад, говорячи про майнінг, може містити витрати на електроенергію, вартість придбання та амортизації комп'ютерної техніки, яка для цього застовувалась; сюди ж можна віднести й вартість оренди приміщення, в якому відповідні ресурси розташовуватимуться.

Але окрім позитивних сторін, така пропозиція має й мінуси. Зокрема, спільнота, яка має відношення до обігу віртуальних активів, поставилась доволі критично до проекту. Перша причина невдоволення – ставка податку. Автори законопроекту пропонують стягувати 18% з інвестиційного прибутку та 1,5% військового збору. На думку М.Г. Чобаняна, така ставка не сприятиме реальному конкуруванню з ЄС, азійськими країнами, США тощо [22].

Так, наприклад, в ЄС 22 жовтня 2015 р. Судом ЄС прийнято доволі цікаве рішення, в якому суд досліджував правову природу криптовалют і, як результат, постановив, що у відповідності до директиви ЄС «Про загальну систему ПДВ в ЄС» операції з обміну криптовалюти на фіатні гроші не підлягають оподаткуванню [23]. Слід пам'ятати, що рішення Суду ЄС є обов'язковими до виконання для всіх держав-членів.

Проте захисники 18 % розміру ставки, наприклад, член Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку Ю.Ю. Бойко, мотивують такий відсоток створенням рівних економічних умов між тими, хто інвестує в акції, та тими, хто інвестує у віртуальні активи [22]. Не можу погодитися з такою позицією: хоча порівнювати умови для оподаткування цих двох груп інвесторів дійсно

можна, проте ототожнювати буде зайвим, принаймні на початковому етапі, з декількох причин. По-перше, поширеним твердженням є те, що акціонерні товариства на американському континенті почали виникати наприкінці XVIII ст. [24] І хоча єдиної думки стосовно року виникнення перших акцій немає, у будь-якому разі беззаперечним є той факт, що інвестування в акції має вагомий історичний фундамент. Віртуальні активи не можуть похизуватися довгою історією й довірою з боку суспільства, а отже, потребують додаткових заходів стимулювання у сфері їх оподаткування.

Окрім цього, податковий тиск має бути зменшено через те, що характерною ознакою віртуальних активів є їхня підвищена волатильність, схильність до різких коливань цін порівняно з будь-яким іншим активом [25]. То чому б не відкоригувати ставки податку так, щоб більш волатильна, ризикова група активів мала більш сприятливі ставки податку, тоді як більш стійка група – менш сприятливі? Вважаємо, що саме за таких умов можна казати про додержання принципу рівних умов для обох груп інвесторів.

Останній аргумент на користь зменшення пропонуваної ставки податку прямо пов'язано з порядком ведення обліку та контролю за правильністю останнього. Відповідно до запропонованої проектом концепції, платник податку зобов'язаний відобразити загальний фінансовий результат від операцій з продажу віртуальних активів (річний інвестиційний прибуток або річний інвестиційний збиток), отриманий протягом звітного року у річній податковій декларації та включити позитивний загальний фінансовий результат від операцій з продажу віртуальних активів до загального оподаткованого доходу, за винятком випадку, передбаченого пп 165.1.67 п. 165.1 ст. 165 ПКУ [26].

Механізм контролю за правильністю відомостей, внесених до декларації проект не передбачає, що в принципі не є суттєвою проблемою на поточному етапі розвитку регулювання, розробити контрольні механізми можна буде в майбутньому. Але станом на сьогодні законодавець, можна сказати, розраховує на добросовісність платника податку – на подання ним завідомо правдивих відомостей річного інвестиційного прибутку / збитку. Але така добросовісність має заохочуватися, має бути направлена на активацію правомірної поведінки зобов'язаних суб'єктів податкових відносин, яка полягає у добросовісному та добровільному виконанні податкового обов'язку у широкому розумінні, яка також є однією з ознак податково-правових стимулів [27].

Врешті-решт після впровадження адекватної ставки податку, яка, на погляд автора, виходячи з цілей оподаткування та податкового тиску, не має перевищувати 5-7 %, можна порушувати питання про її поступове збільшення разом із впровадженням різних форм контролю та корисніших концепцій обліку та сплати таких податків.

Подання щорічної декларації на початковій є доволі зваженим підходом, враховуючи технічні особливості цифрового середовища, в якому розташовано віртуальні активи. Але неможна не відмітити слушну ідею законодавця стосовно визначення статусу податкового агента у цих правовідносинах. Так, податковим агентом платника податку, який здійснює операції з віртуальними активами, є постачальник послуг, пов'язаних з оборотом віртуальних активів. Податковий агент під час здійс-

нення платником кожної операції з віртуальним активом, яка має наслідком відчуження такого активу, нараховує (утримує) податок за встановленою ставкою. Водночас платник все одно зобов'язаний вносити відомості про такі операції до декларації.

Податковим агентом, скоріш за все, виступатимуть спеціалізовані, централізовані біржі, тобто такі, на яких кожен користувач має проходити верифікацію його особистості. Децентралізовані біржі не зможуть виконувати функції податкового агента, адже на таких платформах відсутня процедура верифікації особистості користувачів, що унеможлиблює встановлення особи платника податку [28].

Якщо цю новелу вдасться реалізувати на практиці у вигляді налагодженої взаємодії між податковими органами та податковими агентами, які ставляться позитивно до впровадження прозорого правового регулювання обігу віртуальних активів, адже це означатиме посилення довіри з боку користувачів [29], то це буде чудовим вирішенням проблем збирання, обліку податків та контролем за їх сплатою.

ВИСНОВКИ

На сьогодні немає належного правового регулювання оподаткування віртуальних валют та пов'язаних з ними операцій. Протягом останніх років це завдає вагомої шкоди показникам податкових надходжень, іноземних інвестицій, та ВВП України загалом. Фактично, єдина операція з віртуальним активом, з якою чинний ПКУ пов'язує виникнення податкового обов'язку – це їх обмін / відчуження на грошові кошти. Але через застосування до цього юридичного факту загальних норм податкових інститутів, стверджуємо, що відповідний підхід порушує принцип соціальної справедливості, який закріплено в ПКУ.

Інші операції, які у своїй суті нагадують договори міни (бартеру) або отримання пасивного прибутку шляхом «блокування» віртуальних активів на певний час тощо, та отримані від них доходи не вдається зіставити з об'єктами наявних податків, адже будь-який отриманий

дохід у віртуальному активі не може бути оподатковано через відсутність норм з порядку визначення їх вартості. Цю прогалину можуть застосовувати й застосовують суб'єкти господарювання для здійснення розрахунків у цифровій формі, незважаючи на те, що така поведінка не відповідає чинному валютному законодавству та позиції НБУ.

Але час не стоїть на місці, Міністерство цифрової інфраструктури, Національна комісія, що здійснює регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Національна комісія з цінних паперів та інші органи сприяють законодавчій гільці влади у розробленні концепцій оподаткування операцій з валютними активами, які в найближчому майбутньому можуть стати частиною в нормативної бази. Протягом останнього року розроблено не один законопроект стосовно внесення змін до ПКУ в частині оподаткування «цифри». Зокрема, аналіз змісту останнього підтверджує, що праця державних органів була плідною.

Проект Закону має як позитивні сторони: визначення поняття віртуальних активів для цілей оподаткування, визнання доходу від операцій з ними інвестиційним прибутком, визначення місця й правового статусу податкового агента, охоплення значної кількості операцій з віртуальними активами, прибуток від яких підлягає оподаткуванню; так і негативні: висока ставка податку, яка не кореспондується із запропонованим порядком обчислення та сплати податку, відсутність належних механізмів контролю за правомірністю поведінки платників податку.

Незважаючи на те, що плюси переважають за своєю кількістю, мінуси через свою значущість зводять нанівець ті результати, які очікують ініціатори законопроекту від прийняття закону. На початковому етапі правове регулювання оподаткування віртуальних активів має супроводжуватися стимулюючими заходами, адже це новий досвід не тільки для законодавця та податкових органів, а й для платника податку, від мотивації та правомірної поведінки якого залежить майбутнє функціонування держави.

Список використаних джерел

1. Історія світового ринку криптовалюти 2016-2023 та сценарій її впровадження в Україні. Економічні перспективи України. URL: <https://www.ukraine-economic-outlook.com/uk/post/crypto-history-2016-2023-ua>
2. У 2022 році до державного бюджету надійшло 698,7 млрд гривень. *Державна податкова служба України*. URL: <https://tax.gov.ua/media-tsentr/novini/644526.html>
3. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 06.12.2019 р. № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>
4. Про віртуальні активи: Закон України від 17.02.2022 р. № 2074-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text>
5. Грицай С.О. Правовий режим віртуальних активів в Україні. *Juris Europensis Scientia*. 2022. № 2. С. 65-68.
6. Кудь А.А., Кучерявенко М.П., Смичок Є.М. Цифрові активи та їх економіко-правове регулювання у світлі розвитку технології блокчейн: монографія. Харків, 2019. 216 с.
7. Картка проекту Закону про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо врегулювання обороту віртуальних активів в Україні: від 07.11.2023 р. № 10225. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43123>
8. Оподаткування криптовалют / К. Баер, Р. де Моой, Ш. Гебоус, М. Кеен. Міжнародний валютний фонд. Робочий документ. 2023.
9. Податкове право України / О.О. Головашевич та ін. Харків, 2019. 440 с.
10. Індивідуальна податкова консультація № №3436/ПК/99-00-24-03-09 від 06.10.2023.
11. Бугай О. Оподаткування віртуальних активів в Україні та світі. *Юридичний вісник*. 2021. № 6. С. 145-151
12. Індивідуальна податкова консультація № 4928/ПК/99-00-04-05-03-06 від 02.12.2020. URL: <https://cabinet.tax.gov.ua/registers/ipk>
13. Рядінська В.О. Соціальна справедливість при оподаткуванні доходів фізичних осіб. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2013. № 2. С. 59-64.
14. Що таке стейкінг та як на ньому заробити? ForkLog UA. URL: <https://forklog.com.ua/exclusive/shho-take-stejking-ta-yak-nomuz-zarobyty>

15. Горбатенко В.П. Активи. Велика українська енциклопедія. URL: <https://vue.gov.ua/Активи>
16. Що відноситься до грошових активів фізичної особи для цілей одноразового (спеціального) добровільного декларування. Головне управління ДПС в Івано-Франківській області. URL: <https://if.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/627743.html>
17. Спільна заява фінансових регуляторів щодо статусу криптовалют в Україні. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/spilna-zayava-finansovih-regulyatoriv-schodo-statusu-kriptovalyut-v-ukrayini>
18. У Фокстрот стала доступна оплата з Binance Pay. Фокстрот. URL: <https://www.foxtrot.com.ua/uk/article/62045>
19. Стейблкоін USDT. EcoResurs. URL: <https://ecoresurs.com.ua/news/2023/02/17/стейблкоін-usdt/>
20. Про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо розширення кола об'єктів цивільних прав: Закон України від 10.08.2023 р. № 3320-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3320-20#n12>
21. Некіт К.Г. Особливості змісту та здійснення права віртуальної власності. Часопис цивілістики. 2019. № 32. С. 86-92. URL: dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/17746/Некіт_Катерина_Георгіївна.pdf?sequence=1&isAllowed=y
22. Мельник Т. 19,5% з прибутку від кріпти. Forbes. 09.11.2023 URL: <https://forbes.ua/innovations/u-verkhovniy-radi-zareestruvali-zakonoproekt-pro-opodatkuvannya-kriptovalyut-yakiy-rozroblyali-ponad-rik-chomu-industriya-ta-mintsifri-khochut-napisati-noviy-09112023-17170>
23. Суд справедливості ЄС, Рішення суду від 22.10.2015, справа № С 264/14 «Skatteverket v David Hedqvist», URL: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?sessionId=9ea7d0f130dcd0616dcca294fea90e0e59a9170fed6.e34KaxiLc3eQc40LaxqMbN4Pbh0Ne0?text=&docid=170305&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=759800>
24. Клементьєва О.Ю. Становлення акціонерних товариств як найбільш розвинутої форми підприємницької діяльності та їх розвиток в Україні. *Ефективна економіка*. 2015. № 11. С. 1-6.
25. Криптовалюти та акції: у чому різниця? Binance Academy. 28.05.2022 р. URL: <https://academy.binance.com/uk/articles/crypto-vs-stocks-what-is-the-difference>
26. Порівняльна таблиця до проекту Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо врегулювання обороту віртуальних активів в Україні»
27. Шаптала Є.Ю. Стимули у податковому праві: поняття, ознаки та функції. *Право та інноваційне суспільство*. 2017. № 2. С. 74-80. URL: <https://apir.org.ua/wp-content/uploads/2017/12/Shaptala9.pdf>
28. Що таке децентралізована біржа (DEX)? ForkLog UA. 15.04.2023 URL: <https://forklog.com.ua/exclusive/shho-take-detsentralizovana-birzha-dex>
29. Кожемякін С. Майбутнє криптовалют в Україні: відповіді на 7 найпопулярніших запитів у Google. Obozrevatel. 03.08.2023 р. URL: <https://hub.obozrevatel.com/ukr/majbutne-kriptovalyuti-v-ukraini-vidpovid-na-7-najpopulyarnishih-zapitan.htm>

References

1. History of the global cryptocurrency market 2016-2023 and the scenario of its introduction in Ukraine. Economic prospects of Ukraine. URL: <https://www.ukraine-economic-outlook.com/uk/post/crypto-history-2016-2023-ua> (in Ukrainian).
2. In 2022, the state budget received 698.7 billion hryvnias. *State Tax Service of Ukraine*. URL: <https://tax.gov.ua/media-tsentr/novini/644526.html> (in Ukrainian).
3. On the prevention and countermeasures against the legalization (laundering) of proceeds of crime, the financing of terrorism, and the financing of the proliferation of weapons of mass destruction: Law of Ukraine dated December 6, 2019, No. 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text> (in Ukrainian).
4. On virtual assets: Law of Ukraine dated February 17, 2022 No. 2074-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text> (in Ukrainian).
5. Hrytsai S.O. Legal regime of virtual assets in Ukraine. *Juris Europensis Scientia*. 2022. No. 2. pp. 65-68 (in Ukrainian).
6. Kud A.A., Kucheryavenko M.P., Smychok Ye.M. Digital assets and their economic and legal regulation in the light of the development of blockchain technology: Monograph. Kharkiv, 2019. 216 p. (in Ukrainian).
7. Card of the draft Law on Amendments to the Tax Code of Ukraine and other legislative acts of Ukraine on regulating the turnover of virtual assets in Ukraine: dated November 7, 2023 No. 10225. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43123> (in Ukrainian).
8. Taxing Cryptocurrencies / K. Baer, R. de Mooij, S. Hebous, M. Keen. International Monetary Fund. Working paper. 2023.
9. Tax law of Ukraine / O.O. Holovashevych et al. Kharkiv, 2019. 440 p. (in Ukrainian).
10. Individual tax consultation No. 3436/IPK/99-00-24-03-09 dated October 6, 2023. (in Ukrainian).
11. Buhai O. Taxation of virtual assets in Ukraine and the world. *Legal Bulletin*. 2021. No. 6. pp. 145-151 (in Ukrainian).
12. Individual tax consultation No. 4928/IPK/99-00-04-05-03-06 dated 02.12.2020. URL: <https://cabinet.tax.gov.ua/registers/ipk> (in Ukrainian).
13. Ryadinska V.O. Social justice in personal income taxation. South Ukrainian legal journal. 2013. No. 2. pp. 59-64. (in Ukrainian).
14. What is staking and how to make money on it? ForkLog UA. URL: <https://forklog.com.ua/exclusive/shho-take-stejking-ta-yak-nanomu-zarobyty> (in Ukrainian).
15. Horbatenko V.P. Assets. Great Ukrainian encyclopedia. URL: <https://vue.gov.ua/Activities> (in Ukrainian).
16. Regarding monetary assets of an individual for the purposes of a one-time (special) voluntary declaration. The main administration of the DPS in the Ivano-Frankivsk region. URL: <https://if.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/627743.html> (in Ukrainian).
17. Joint statement of financial regulators regarding the status of cryptocurrencies in Ukraine. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/spilna-zayava-finansovih-regulyatoriv-schodo-statusu-kriptovalyut-v-ukrayini> (in Ukrainian).
18. Payment with Binance Pay became available at FoxTrot. FoxTrot. URL: <https://www.foxtrot.com.ua/uk/article/62045> (in Ukrainian).
19. USDT stablecoin. EcoResources. URL: <https://ecoresurs.com.ua/news/2023/02/17/стейблкоін-usdt/> (in Ukrainian).
20. On amendments to the Civil Code of Ukraine regarding the expansion of the range of objects of civil rights: Law of Ukraine dated August 10, 2023 No. 3320-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3320-20#n12>
21. Nekit K.H. Peculiarities of the content and implementation of the right of virtual property. Journal of Civil Studies. 2019. No. 32. pp. 86-92. URL: dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/17746/Некіт_Катерина_Георгіївна.pdf?sequence=1&isAllowed=y (in Ukrainian).
22. Melnyk T. 19.5% of the profit from the crypto. *Forbes*. 09.11.2023 URL: <https://forbes.ua/innovations/u-verkhovniy-radi-zareestruvali-zakonoproekt-pro-opodatkuvannya-kriptovalyut-yakiy-rozroblyali-ponad-rik-chomu-industriya-ta-mintsifri-khochut-napisati-noviy-09112023-17170> (in Ukrainian).
23. European Court of Justice, JUDGMENT OF THE COURT (Fifth Chamber), 22 October 2015 (Case C 264/14), «Skatteverket v

- David Hedqvist», URL: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=9ea7d0f130dcd0616dcaf294fea90e0e59a9170fed6.e34KaxiLc3eQc40LaxqMbN4Pbh0Ne0?text=&docid=170305&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=759800>
24. Klementieva O.Yu. Formation of joint-stock companies as the most developed form of entrepreneurial activity and their development in Ukraine. *Efficient economy*. 2015. No. 11. pp. 1-6. (in Ukrainian).
25. Cryptocurrencies and Stocks: What's the Difference? Binance Academy. 05/28/2022 URL: <https://academy.binance.com/uk/articles/crypto-vs-stocks-what-is-the-difference> (accessed 11/17/2023) (in Ukrainian).
26. Comparative table to the draft Law of Ukraine "On Amendments to the Tax Code of Ukraine and other legislative acts of Ukraine regarding the regulation of the turnover of virtual assets in Ukraine" (in Ukrainian).
27. Shaptala Y.Y. Incentives in tax law: concepts, signs and functions. *Law and innovative society*. 2017. No. 2. pp. 74-80. URL: <https://apir.org.ua/wp-content/uploads/2017/12/Shaptala9.pdf> (in Ukrainian).
28. What is a Decentralized Exchange (DEX)? ForkLog UA. 04/15/2023 URL: <https://forklog.com.ua/exclusive/shho-take-detsentralizovana-birzha-dex> (in Ukrainian).
29. Kozhemiakin S. The future of cryptocurrency in Ukraine: answers to the 7 most popular queries on Google. *Obozrevatel* 08/03/2023. URL: <https://hub.obozrevatel.com/ukr/majbutne-kriptovalyuti-v-ukraini-vidpovidi-na-7-najpopulyarnishih-zapitan.htm> (in Ukrainian).

Tetiana SHULHA

PhD in Legal Sciences, Associate Professor of department, Yaroslav Mudryi National Law University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8223-5812>

e-mail: t.m.shulga@nlu.edu.ua

Maksym SIKUN

student, Yaroslav Mudryi National Law University

ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-8636-918X>

e-mail: 7950864@gmail.com

Inna BEZRUCHKO

student, Yaroslav Mudryi National Law University

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-4451-1056>

e-mail: bez.inna2007@gmail.com

CURRENT TAXATION OF VIRTUAL ASSETS AND ITS DEVELOPMENT PROSPECTS

Introduction. This paper is related to the topic which has become more relevant and socially important lately. It concerns the current state of affairs in the taxation of operations related to the circulation of virtual assets, as well as the development prospects of this institution. In the work, a key role is given to those tax relations in which individuals take part as a tax payer.

Recently, many scientists in civil, administrative and criminal law fields have studied the social relations associated with the circulation of virtual assets. The study of the subject in tax law field was not an exception, in particular due to the fact that virtual assets are used to make settlements between individuals and legal entities, while the analysis of tax legislation indicates the absence of legal regulation of related activities. The search for possible ways to solve the problem will be work's red line.

Scientists' works, legal acts, individual tax consultations, statements of state authorities, separate opinions of officials, studies conducted by the Ukrainian Economic Research Center, as well as the Internet sources that allow to realize the nature of virtual assets, which are a necessary condition for determining the proper procedure for taxation are used in this work.

The purpose of this work is to determine the most effective approaches to taxation of virtual assets that will ensure the conscious cooperation of the state and citizens in the context of paying mandatory payments to the state budget.

Results. The contribution of this work consists in the fact that, in addition to the taxation of operations on the exchange of a virtual asset for a monetary equivalent, which has repeatedly been a leading topic for scientific works in the last years, it will contain an analysis of current legislation on the subject of taxation of other operations with virtual assets, such as exchanging one asset for another, mining and staking.

Conclusion. In addition to current regulatory and individual legal acts, the paper reveals the concepts of the development of taxation of virtual assets, existing draft laws, their advantages and disadvantages, and express author's opinions on the main elements of tax liability related to the topic.

Keywords: tax system, taxation, taxation of virtual assets, taxation of cryptocurrency, personal income tax